

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Галина Шаповалова

МЕДІАЛІНГВІСТИКА
(Лексика. Фразеологія. Лексикографія)

Навчально-методичні рекомендації
для студентів спеціальності «Журналістика»

Ужгород 2024

Шаповалова Г.

Медіалінгвістика (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія): навчально-методичні рекомендації. Ужгород, 2024. 48 с.

Навчально-методичні розробки «Медіалінгвістика» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) орієнтоване на засвоєння здобувачами теоретичних засад і практичних аспектів таких розділів медіалінгвістики, як лексикологія, фразеологія, лексикографія. Видання містить перелік тем і завдань до лабораторних занять, контрольні питання з курсу, термінологічний словник-мінімум, рекомендовану літературу, додатки.

Видання призначене передусім для студентів спеціальності 061 «Журналістика» (ОП «Журналістика», «Реклама та зв'язки з громадськістю», «Міжнародна журналістика»), а також усіх, хто цікавиться медіалінгвістикою і прагне вдосконалити навички володіння лексико-фразеологічними ресурсами сучасної української мови.

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету УжНУ (протокол № 11 від 28 червня 2024 р.) і науково-методичною комісією філологічного факультету (протокол № 9 від 28 червня 2024 року).

Рецензенти:

к. філол. н., доц. Ярослава Шебештян (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»);

к. філол. н., доц. Володимир Тарасюк (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»).

ЗМІСТ

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ	4
ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ	5
Тема 1. Вступ. Мови світу. Походження і періодизація сучасної української літературної мови	5
Тема 2. Лексикологія як наука і навчальна дисципліна. Слово в лексичній системі сучасної української літературної мови	6
Тема 3. Системні зв'язки лексичних одиниць та їх актуалізація в медіатексті.....	7
Тема 4. Походження лексики української мови, особливості вживання слів різної етимології в журналістському мовленні.	8
Тема 5. Лексика української мови з погляду сфер функціонування, її репрезентація в медіа	10
Тема 6. Активна і пасивна лексика української мови: специфіка вживання в журналістському тексті	11
Тема 7. Стилістична диференціація лексики української мови: вияв у медіамовленні	12
Тема 8. Основні тенденції слововживання в сучасних українських медіа.....	13
Тема 9. Українська фраземіка. Основні концепції фразем	14
Тема 10. Системні зв'язки у сфері фраземіки	15
Тема 11. Українська лексикографія	16
Тема 12. З історії українського словництва	17
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ	18
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК-МІНІМУМ	20
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ	29
ДОДАТКИ	33
Додаток 1. Схема лексико-фразеологічного аналізу медіатексту	33
Додаток 2. Робоча програма навчальної дисципліни	34

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

Пропоновані навчально-методичні рекомендації покликані поглибити знання здобувачів про лексико-фразеологічний рівень, основні закономірності формування словникового фонду сучасної української мови; докладно розглянути лексичні ресурси мови з погляду їх походження, сфер функціонування, активності вжитку тощо; схарактеризувати фразеологічне багатство мови, особливості української лексикографії; з'ясувати специфіку використання лексико-фразеологічних ресурсів у сучасному українському медіамовленні, удосконалити мовну компетентність здобувачів, розвинути в них навички застосування лексико-фразеологічних засобів у журналістській діяльності.

Видання ґрунтується на поданій у додатках робочій програмі дисципліни «Медіалінгвістика» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) й охоплює теми, що стосуються природи мови та її ролі в суспільстві, генеалогічної класифікації мов; походження сучасної української мови та її періодизації; специфіки мови масмедіа та її функцій; сутності слова як одиниці мовної системи; системних відношень лексичних одиниць; аналізу словникового складу сучасної української мови з погляду походження, сфер і частотності вживання, стилістичної диференціації лексичних одиниць у контексті медійної (журналістської, рекламної та PR) творчості. До кожної теми запропоновані завдання, що сприятимуть засвоєнню навчального матеріалу й виробленню професійних навичок створення й оптимального лексико-фразеологічного втілення журналістського тексту. Навчально-методичні розробки містять також орієнтовні екзаменаційні питання, список рекомендованої літератури до курсу, додатки. Вивченню основних тем дисципліни допоможе короткий словник термінів.

Навчально-методичні рекомендації створені для студентів, викладачів, журналістів, фахівців у сфері реклами й PR, усіх, хто прагне поглибити знання з медіалінгвістики, зокрема вдосконалити володіння лексико-фразеологічними ресурсами сучасної української літературної мови.

ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Вступ. Мови світу. Походження і періодизація сучасної української літературної мови.

1. Природа і сутність мови.
2. Мова і суспільство. Мови світу.
3. Функції мови.
4. Взаємозв'язок понять «загальнонародна», «літературна», «державна» мова.
5. Мова і мислення, мова і мовлення.
6. Виникнення і періодизація української мови.
7. Проблема двомовності в Україні.
8. Українська мова у світі.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення із запропонованої теми.
2. Напишіть есе про роль державної мови в об'єднанні та зміцненні українського суспільства.
3. Знайдіть приклади телепрограм різними європейськими мовами (3-5 мов); подайте характеристику кожної мови за її належністю до певної мовної сім'ї та групи, кількістю носіїв, країнами поширення.
4. Створіть презентацію про поширення й функціонування української мови в одній із країн світу (Німеччині, Чехії, США, Бразилії тощо), опрацювавши відповідну статтю в енциклопедії «Українська мова» (К., 2004, с. 719-735) <https://surl.li/zmfuoh> й доповнивши матеріал сучасною інформацією.

Література

- Радевич-Винницький Я.* Україна: від мови до нації. Дрогобич: Відродження, 1997.
- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія.* К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шановалова Г., Шебештян Я.* Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу. Ужгород, 2024.

Тема 2. Лексикологія як наука і навчальна дисципліна. Слово в лексичній системі сучасної української літературної мови.

1. Предмет лексикології.
2. Розділи лексикології та її зв'язок з іншими науками про мову.
3. Слово як одиниця лексикології. Дефініції слова.
4. Взаємозв'язок понять «слово», «лексема», «словоформа».
5. Значення слова.
6. Однозначні й багатозначні лексичні одиниці.
7. Типи переносного вживання слів в українській мові.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення із запропонованої теми.
2. Створіть медіатекст за ключовими словами і словосполученнями: *Україна, війна, освіта, навчання, школа, університет*. Доберіть заголовок.
3. Оберіть з власного медіатексту 5 повнозначних і 5 неповнозначних слів. Випишіть з академічного словника (<http://sum.in.ua/>) всі лексичні значення цих слів, а також окресліть їхнє граматичне значення.
4. Проаналізуйте публікації одного з онлайн-медіа («Український тиждень», «Українська правда», «ББС. Україна» та ін.), знайдіть у них приклади використання метафори, метонімії та синекдохи, з'ясуйте роль цих тропів.
5. Напишіть публіцистичний роздум на актуальну тему, доречно використовуючи різні види переносного вживання слів (метафору, метонімію й синекдоху).

Література

- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія*. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу*. Ужгород, 2024.

Тема 3. Системні зв'язки лексичних одиниць та їх актуалізація в медіатексті.

1. Гіпонімічні й партитивні відношення лексем.
2. Синонімічні відношення між словами. Синоніми сучасної української мови, їх класифікація.
3. Синонімічний ряд, синонімічне гніздо. Перифрази й евфемізми як складові синонімічного ряду.
4. Функції синонімів у медіамовленні.
5. Антонімічні відношення лексичних одиниць. Антоніми сучасної української мови, їх типи й уживання в журналістському тексті.
6. Омоніми та їх види.
7. Пароніми в сучасній українській літературній мові.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення із запропонованої теми.
2. Знайдіть 7 заголовків новинних публікацій (в онлайн-медіа або друкованих видання), які містять синоніми, антоніми, омоніми, пароніми; схарактеризуйте їх види й функції.
3. Створіть замітку для новинного ресурсу будь-якої тематики (політичної, спортивної, культурної тощо), використайте в тексті 2 пари синонімів, 1 пару антонімів, омонімів і паронімів.
4. Випишіть із довідників з культури мовлення та посібників (наприклад, Городенська К. «Українське слово у вимірі сьогодення», Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербанська О., Терлак З. «Словник-довідник з культури української мови» (<http://surl.li/nxnmju>), Пономарів О. Д. «Культура слова. Мовностильові поради») 3 ряди невідомих вам паронімів та їх лексичні значення. Введіть їх у мінімальний контекст.

Література

- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія*. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу*. Ужгород, 2024.

Тема 4. Походження лексики української мови, особливості вживання слів різної етимології в журналістському мовленні.

1. Основні семантичні групи слів успадкованої лексики. Лексика доби формування й розвитку української нації.
2. Старослов'янська мова та її зв'язок з українською. Основні ознаки та функції старослов'янських мов у медіатексті.
3. Слова іншомовного походження у складі української лексики: запозичення із неслов'янських та слов'янських мов.
4. Шляхи проникнення іншомовної лексики в українську мову.
5. Інтернаціоналізми, їх основні ознаки.
6. Варваризми та екзотизми у складі української лексики.
7. Пуристичні тенденції в розвитку української мови.
8. Особливості використання слів іншомовного походження в медіамовленні.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення із запропонованої теми.
2. Оберіть для аналізу 1 журналістський текст (на вибір) із видання «Український тиждень». Випишіть із цього медіатексту 10 невідомих вам запозичень. За словниками іншомовних слів з'ясуйте їх етимологію (походження) та лексичне значення. Скористайтеся для цього онлайн-словником (<https://www.jnsm.com.ua/sis/index.shtml>), а також «Словником іншомовних слів» за ред. С. Єрмоленко (Харків, 2006). та «Словником іншомовних слів» за ред. Л. Пустовіт (К., 2000).
3. Випишіть із словників іншомовних слів 7 екзотизмів та 5 варваризмів, зафіксуйте їх походження й семантику.
4. Створіть медіатекст актуальної тематики, доречно використовуючи новітні запозичення.

Література

- Словник іншомовних слів* / за ред. Л. Пустовіт. К.: Довіра, 2000.
- Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання* / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006.
- Стишов О. А.* Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква: Авторитет, 2019.
- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.

- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу.* Ужгород, 2024.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика.* Ужгород, 2024.
- Ющук І. П. Українська мова.* К.: Либідь, 2005.

Тема 5. Лексика української мови з погляду сфер функціонування, її репрезентація в медіа.

1. Загальноживана лексика, її склад.
2. Спеціальна лексика української мови:
 - терміни і професіоналізми;
 - діалектизми;
 - жаргонізми.
3. Особливості вживання спеціальної лексики в медіамовленні.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення із запропонованої теми.
2. Випишіть із лексикографічної праці «Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті» (Ужгород, 2007) 10 журналістикознавчих термінів, з'ясуйте їх походження та подайте дефініції.
3. Проаналізуйте відеорекламу українською мовою, відшукайте щонайменше 7 прикладів використання жаргонізмів, з'ясуйте їхню роль.
4. Запишіть 7 діалектизмів різних типів (лексичних, семантичних, етнографічних), поширених на території України, де ви проживаєте, зафіксуйте їх значення. Створіть із трьома діалектними словами (на вибір) рекламні повідомлення.

Література

Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: Вид-во «Закарпаття», 2007.

Сучасна українська літературна мова / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.

Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.

Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).

Українська мова: Енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.

Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу. Ужгород, 2024.

Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика. Ужгород, 2024.

Ющук І. П. Українська мова. К.: Либідь, 2005.

Тема 6. Активна і пасивна лексика української мови: специфіка вживання в журналістському тексті.

1. Активна лексика: ознаки та склад.
2. Пасивна лексика української мови:
 - неологізми: типи й причини появи;
 - застарілі слова: історизми й архаїзми.
3. Специфіка вживання пасивної лексики в журналістському тексті.
4. Обставина, її різновиди та способи вираження.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення із запропонованої теми.
2. Оберіть для аналізу певне онлайн-видання («Українська правда», «Український тиждень», «ВВС. Україна», «The Village Україна» та ін.). Випишіть із медіатекстів видання 10 речень із загальномовними неологізмами й 5 речень з індивідуально-авторськими (оказіональними) новими словами з покликанням на джерело; подайте значення неологізмів.
3. Випишіть із тлумачного словника (<http://sum.in.ua>) 5 історизмів і 5 архаїзмів з усіма лексичними значеннями.
4. Створіть 3 рекламні повідомлення (друковані, аудіо- або відео), доречно використовуючи неологізми.

Література

- Стишов О. А.* Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква: Авторитет, 2019.
- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я.* Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу. Ужгород, 2024.
- Шебештян Я., Шаповалова Г.* Медіатекст: природа, компоненти, стилістика. Ужгород, 2024.
- Ющук І. П.* Українська мова. К.: Либідь, 2005.

Тема 7. Стилiстична диференцiацiя лексики української мови: вияв у медiамовленнi.

1. Загальна характеристика функцiональних стилiв сучасної української мови.
2. Мiжстильова лексика.
3. Стилiстично забарвлена лексика в медiаторчостi.

Завдання

1. Підготуйте науковi повiдомлення iз запропонованої теми.
2. Напишіть твір у двох функцiональних стилях (за вашим вибором) на тему: «Моє навчання в унiверситетi: виклики й перші перемоги».
3. Створіть 3 рекламні тексти зi стилiстично маркованою лексикою.

Лiтература

Сучасна українська лiтературна мова / О. Д. Пономарiв, В. В. Рiзун, Л. Ю. Шевченко та iн.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либiдь, 2005.

Сучасна українська лiтературна мова: пiдручник / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. i допов.]. К.: Вища школа, 2002.

Сучасна українська мова: Лексикологiя. Фонетика: пiдручник / за ред. А. К. Мойсiєнка; Киiв. нац. ун-т iм. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.

Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологiя. Орфоепiя. Графiка. Орфографiя. Лексикологiя. Лексикографiя / О. I. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВiЦ «Академiя», 2006. (Альма-матер).

Українська мова: Енциклопедiя / редкол. В. М. Русанiвський (спiвголова), О. О. Тараненко (спiвголова), М. П. Зяблюк та iн. К.: Вид-во «Українська енциклопедiя» iм. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.

Шаповалова Г., Шебештян Я. Лiнгвiстичний аналіз тексту у вивченнi дисциплiн медiалiнгвiстичного циклу. Ужгород, 2024.

Шебештян Я., Шаповалова Г. Медiатекст: природа, компоненти, стилiстика. Ужгород, 2024.

Ющук I. П. Українська мова. К.: Либiдь, 2005.

Тема 8. Основні тенденції слововживання в сучасних українських медіа.

1. Оновлення медіасловника неологізмами переважно іншомовного походження.
2. Актуалізація у журналістських текстах потужного шару лексики, що була обмежена сферою вживання.
3. Використання термінів різних галузей знань.
4. Збільшення частки жаргонної й просторічної лексики.
5. Переносне вживання слів, переосмислення значень.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення, презентації із запропонованої теми.
2. Продемонструйте на конкретних прикладах основні тенденції слововживання в сучасних медіа.
3. Створіть аналітичний текст актуальної тематики, дотримуючись норм слововживання в українській мові.

Література

- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу.* Ужгород, 2024.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика.* Ужгород, 2024.
- Ющук І. П. Українська мова.* К.: Либідь, 2005.

Тема 9. Українська фраземіка. Основні концепції фразем.

1. Предмет фраземіки.
2. Головні типологічні ознаки фразем.
3. Основні концепції фразеологічних одиниць.
4. Джерела сталих зворотів мови.
5. Мовні кліше і мовні штампи.
6. Трансформація фразеологічних одиниць у журналістській творчості.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення, презентації із запропонованої теми.
2. Випишіть із довідника 10 невідомих вам крилатих висловів з античної культури, з'ясуйте їх значення та походження (для виконання завдання можете скористатися працею Коваль А., Коптілов В. «Крилаті вислови в українській літературній мові» <http://surl.li/dsaza>).
3. Підготуйте публіцистичний роздум, заголовком до якого буде одна з виписаних фразеологічних одиниць.
4. Відшукайте приклади трансформації фразеологічних одиниць у рекламних і журналістських текстах.
5. Придумайте 5 завдань до вікторини «Угадай фразему» за допомогою, наприклад, такого словника: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf>

Література

- Словник фразеологізмів української мови. К.: Наукова думка, 2003.
- Сучасна українська літературна мова / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу. Ужгород, 2024.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика. Ужгород, 2024.

Тема 10. Системні зв'язки у сфері фраземіки.

1. Полісемія фразеологічних одиниць.
2. Омонімія фразем.
3. Синонімічні зв'язки у фраземіці.
4. Антонімія сталих зворотів мови.
5. Вияв системних зв'язків фразеологічних одиниць у медіа.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення, презентації із запропонованої теми.
2. Проілюструйте конкретними прикладами з медіа (на вибір) вияв системних зв'язків фразеологічних одиниць.
3. Напишіть блогівий текст актуальної тематики, доречно використовуючи фразеологічні синоніми й антоніми.

Література

- Словник фразеологізмів української мови.* К.: Наукова думка, 2003.
- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу.* Ужгород, 2024.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика.* Ужгород, 2024.
- Ющук І. П. Українська мова.* К.: Либідь, 2005.

Тема 11. Українська лексикографія.

1. Лексикографія як розділ мовознавства.
2. Предмет лексикографії та її зв'язок з іншими науками про мову.
3. Основні типи лексикографічних праць.
4. Значення лексикографічних праць у медійній практиці.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення на запропоновану теми.
2. Створіть презентацію про сучасні українські онлайнні словники та енциклопедії, з'ясуйте переваги й недоліки їх використання.
3. Напишіть до словника іншомовних слів словникову статтю для одного з нових журналістських термінів (напр., бот, клікбейт, фактчекінг, etc.), подайте таку інформацію: етимологію, тлумачення, приклади вживання.
4. У формі есе викладіть свої міркування про значення енциклопедій, словників та інших довідкових видань у роботі журналіста / рекламіста / піарника.

Література

- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу.* Ужгород, 2024.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика.* Ужгород, 2024.
- Ющук І. П. Українська мова.* К.: Либідь, 2005.

Тема 12. З історії українського словництва.

1. Розвиток лексикографії в Україні. Староукраїнські словники.
2. Лексикографічні праці XVII – XVIII ст.
3. Українські словники XIX ст.
4. Розвиток лексикографії в радянський період.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення на запропоновану теми.
2. Оберіть один із найважливіших словників української мови (напр., «Лексикон» Памви Беринди, «Словарь української мови» Б. Грінченка, «Словник української мови» в 11 томах), проаналізуйте його за такими критеріями: тип словника, структура, джерела, які використовували автори, значення для розвитку української мови.
3. Проведіть дослідження й напишіть есе про одного з українських лексикографів, які зазнали переслідувань і репресій, обміркуйте причини й наслідки заборон для словництва й української мови загалом.

Література

- Сучасна українська літературна мова* / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
- Сучасна українська літературна мова: підручник* / за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник* / за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013.
- Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
- Українська мова: Енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004 <https://surl.li/zmfuoh>.
- Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу.* Ужгород, 2024.
- Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика.* Ужгород, 2024.
- Ющук І. П. Українська мова.* К.: Либідь, 2005.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Лексикологія як розділ медіалінгвістики та її зв'язок з іншими лінгвістичними дисциплінами.
2. Мови світу.
3. Виникнення і періодизація сучасної української літературної мови. Теорії про походження української мови.
4. З'ясуйте взаємозв'язок понять „загальнонародна і літературна мова”.
5. Слово в лексичній системі української мови. Основні типи значень слова.
6. Зв'язок мови і мислення, мови і мовлення.
7. Знакова природа слова.
8. Багатозначність слова. Переносне значення і переносне вживання слів в сучасній українській літературній мові.
9. Особливості переносного вживання слів у медіамовленні.
10. Розвиток лексичного значення слова.
11. Специфіка мови засобів масової інформації, її характерні риси. Функції мови масмедіа.
12. Омоніми української мови та їх типи. Шляхи виникнення омонімів. Функції омонімів у медіамовленні.
13. Антоніми, типи антонімів в українській мові.
14. Паронімія в мові сучасної української преси. Типи паронімів, їх функціонування в медіатексті.
15. Синоніми української мови та їх класифікація. Функції синонімів у медіамовленні.
16. Синонімічний ряд, його структура. Евфемізми та перифрази як компоненти синонімічного ряду.
17. Лексика української мови з погляду її походження.
18. Формування української лексики. Основні семантичні групи слів індоевропейського та спільнослов'янського походження. Лексика доби формування й розвитку української нації.
19. Слова іншомовного походження в складі української лексики.
20. Запозичення зі слов'янських мов.
21. Старослов'янська мова та її взаємини з українською. Старослов'янізми, їх основні ознаки й функції в публіцистичному тексті.
22. Запозичення із західноєвропейських мов у складі української лексики.
23. Сучасні запозичення в мові українських мас-медіа та реклами.
24. Сфери поширення іншомовних слів та шляхи їх проникнення в українську мову. Інтернаціоналізми, їх ознаки.
25. Кальки. Екзотизми. Варваризми. Їх функціонування в медіатексті.
26. Джерела збагачення лексики сучасної української літературної мови.
27. Активна і пасивна лексика української мови, особливості її репрезентації в мові мас-медіа.
28. Загальне поняття про функціональні стилі, їх коротка характеристика.
29. Публіцистичний стиль, його різновиди й характерні ознаки.
30. Лексика української мови з погляду сфер уживання.

31. Спеціальна лексика на сторінках періодичних видань.
32. Термінологічна і професійна лексика. Явища термінологізації і детермінологізації лексичних одиниць.
33. Діалектизми, їх різновиди й функціонування в мові сучасного медіатексту.
34. Жаргонна лексика, її склад та особливості функціонування в сучасному рекламному і медіатексті.
35. Стилїстична диференціяція лексики сучасної української мови.
36. Фразеологія як розділ мовознавства. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.
37. Види фразеологізмів. Функції сталих зворотів у медіатексті.
38. Проблема класифікації фразеологічних одиниць. Основні концепції фразеологізмів.
39. Класифікація фразеологічних одиниць за їх походженням і частиномовною приналежністю стрижневого слова.
40. Джерела української фразеології.
41. Системні зв'язки у сфері фразеології.
42. Трансформація фразеологічних одиниць, особливості її вияву в журналістському та рекламному текстах.
43. Мовні штампи. Мовні кліше. Їх функціонування в медіамовленні.
44. Лексикографія як розділ мовознавства, її зв'язок з іншими науковими дисциплінами.
45. Типи словників в українській лексикографії.
46. Загальна характеристика енциклопедій та лінгвістичних словників.
47. Лінгвістичні словники, їх типи.
48. Словники міжслівних зв'язків, їх характеристика.
49. Тлумачні словники, їх типи і специфічні ознаки.
50. Історія української лексикографії. Найперші лексикографічні праці в Україні.
51. Словники і видання довідково-енциклопедичного характеру, необхідні в роботі журналіста, рекламника й фахівця в галузі реклами та зв'язків із громадськістю.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК-МІНІМУМ

Активна лєксика – сукупність слів мови, які в певний період її існування сприймаються як звичайні сучасні слова без помітних ознак їх застарілості чи новизни; слова повсякденного вжитку.

Алегорія (< гр. allegoria < allos – інший і agoreio – кажу) – втілення абстрактного поняття в конкретному художньому образі.

Ампліфікація (< лат. amplificatio < amplificio – поширюю, збільшую) – стилістична фігура, яка полягає в нагромадженні синонімів, порівнянь, однотипних мовних одиниць для посилення характеристики явища чи поняття.

Аналогія (< грец. analogia – відповідність) – 1) подібність, схожість, відповідність у чому-небудь між предметами, явищами, поняттями, які загалом є різними; 2) у логіці – висновок, зроблений на підставі схожості, подібності у чому-небудь предметів, явищ, понять.

Антитеза (грец. antithesis – протиставлення) – 1) стилістична фігура, що полягає в підкресленому протиставленні явищ, думок, понять, образів, почуттів тощо; 2) у логіці – судження, що заперечує тезу.

Антоніми (< грец. anti – проти і опута – ім'я) – слова з протилежним значенням, що виражають несумісні поняття.

Архаїзм (< грец. archaios – стародавній) – застаріле слово, що вийшло з активного вжитку й має синонім у сучасній мові.

Архітектоніка (< грец. architektonikē – будівельне мистецтво) – основний принцип побудови твору як єдиного цілого, інтегральний взаємозв'язок основних його складників; композиція, побудова.

Багатозначність / полісемія – наявність у слова двох і більше пов'язаних між собою лексичних значень.

Барваризм (< грец. barbarismos) – іншомовне слово або вислів, які не стали загальнозживаними й повністю не засвоєні мовою.

Вербальний (< лат. verbalis < verbum – слово) – словесний.

Гіпербола (грец. <hyperbolē) – троп, що полягає в надмірному перебільшенні властивостей, ознак предмета, явища, дії з метою стилістичного увиразнення або вираження емоційно-естетичного ставлення до предмета мовлення.

Града́ція (< лат. gradatio – поступове підвищення, посилення < gradus – крок, ступінь) – стилістична фігура, яка полягає в такому розташуванні частин висловлення, при якому кожна наступна містить підсилення (або послаблення) смислового чи емоційно-експресивного значення.

Грама́тична категорія – інтегральна одиниця мови, яка охоплює загальним грама́тичним значенням кілька взаємопротиставлених і формально виражених родових (морфологічних чи синтаксичних) значень.

Грама́тичне значення – значення формальної належності, виражене не цілим словом, а його елементами – переважно флексіями.

Десе́мантиза́ція – занепад у слова лексичного значення або кількох значень.

Діале́кт / нарі́ччя (< грец. dialektos – наріччя) – великий підрозділ мови, що об'єднує групу говірок, пов'язаних рядом спільних явищ, невідомих іншим говорам.

Діалекти́зм (< грец. dialektos – наріччя) – слово, поширення якого обмежене територією певного діалекту (наріччя).

Діало́г (< грец. dialogos – бесіда, розмова) – 1) розмова, у якій беруть участь двоє або кілька осіб; 2) переговори, вільний обмін думками між двома сторонами, країнами.

Ді́скурс (< франц. discours – промова, виступ < лат. discursus – бесіда, розмова) – 1) усний чи письмовий текст в широкому контексті його творення і сприймання з усіма національно-культурними, соціальними, психо-емоційними умовами авторської мовотворчості, тобто твір у зв'язку з різноманітними лінгвальними й паралінгвальними чинниками його породження та функціонування; 2) безпосередня мовна діяльність, що реалізується у конкретних комунікативних умовах (ситуативні, соціокультурні, психолінгвальні тощо обставини), у певній формі спілкування із залученням усіх засобів (лінгвальних-паралінгвальних); 3) сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики та розглядаються у зв'язках із цією проблематикою і у взаємозв'язках.

Евфемі́зм (< грец. euphēmismos < eu – добре і rhēmi – говорю) – слово чи словосполучення, що відтворює зміст у пом'якшеній формі.

Екзоті́зм (< грец. exōtikos – чужий, іноземний) – слово або вислів, які позначають поняття чи реалії життя інших народів або країн.

Експресі́вний (< франц. expressif < лат. expressus – виразний, випуклий) – виразний, сповнений експресії.

Екстралінгвально́ний / позамовний (< лат. extra – поза, зовні, крім і лінгвальний) – такий, що відноситься до суспільних умов, в яких функціонує мова; до Е. чинників, які визначають мовні зміни, належать суспільно-політичні умови, взаємовпливи мов, взаємодія літературної мови і діалектів, міграційні процеси тощо.

Еліпсис (< грец. elleipsis – випущення) – стилістична фігура, що побудована на пропуску слова чи словосполучення, зрозумілого з контексту чи комунікативної ситуації; посилює емоційний вплив на аудиторію та лаконізує мовлення.

Епітет (< грец. epitheton – прикладка) – художнє, образне означення, що підкреслює характерну властивість явища чи предмета.

Етикет (< франц. étiquette < estiquier – прикріплювати) – установлений порядок поведінки в товаристві, певному оточенні.

Жанр (< франц. genre – рід, вид, жанр, стиль < лат. genus – рід) – 1) багатозначне поняття, що характеризує – історично сформовані роди і види вербальних творів у зв'язку з їхнім формально-змістовими особливостями, походженням, призначенням, способом та умовами творення, виконання і сприйняття; 2) у журналістиці – історично сформований стійкий тип медіатвору з відповідною структурою, способом засвоєння фактичного матеріалу та функціями.

Жанр медійного тексту / медіатексту (< жанр і медіатекст) – форма медіатексту з відповідним набором ознак (жанр), що склалася на основі історичних обставин і має формально-змістовий вияв; реалізується у системі інших форм текстів, що диференціюються за тотожними критеріями та ознаками (для медіатексту найбільш суттєвими є наявність / відсутність аналітичного компонента, домінування інформаційної / аналітичної складової, наявність / відсутність художніх засобів, спосіб і засіб реалізації тощо).

Жаргон (< франц. jargon < галло-романського gargone – базікання) – це сукупність особливостей словника розмовного мовлення людей, пов'язаних спільністю інтересів: молоді, студентів, спортсменів, бандитів тощо.

Жаргонізм (< франц. jargon < галло-романського gargone – базікання) – слово чи вислів, який належить до певного жаргону.

Загальновоживана лексика – лексика, яку використовують усі носії мови незалежно від фаху, рівня освіченості, віку, місця проживання тощо.

Ідея (< грец. *idea* – вигляд; ідея) – 1) загальне уявлення, поняття про предмет або явище; продукт людського мислення, який відображає матеріальний світ; 2) визначальне поняття, переконання, принцип, що лежить в основі теоретичної системи, логічної побудови чи світогляду; 3) думка про що-небудь; міркування з приводу чогось; 4) головна думка, що визначає зміст твору (художнього, наукового та ін.).

Ідіостіль (< грец. *idios* – свій, особливий і стиль) – неповторний спосіб спілкування, притаманний окремій особі; сукупність мовних і позамовних складових комунікативної компетенції індивіда як представника певної лінгвокультурної спільності.

Інтернаціоналізм (< лат. *inter* – між і *natio* – народ) – слово чи морфема, що вживається в багатьох неблизькоспоріднених мовах та зберігає близькість звучання і значення.

Інтерпретація (< лат. *interpretatio* – пояснення, трактування) – пояснення, роз'яснення, тлумачення змісту, значення чого-небудь.

Інтоніяція (< лат. *intonare* – видавати звук; голосно вимовляти) – сукупність звукових мовних засобів, завдяки яким передається смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлення, комунікативне значення та ситуативна зумовленість, стилістичне забарвлення тексту, індивідуальність виражальних прийомів мовця. Інтоніяція включає мелодику, інтенсивність, тривалість звучання, фразовий і логічний наголоси, ритм, тембр, паузи.

Історізм – застаріле слово, що вийшло з ужитку у зв'язку зі зникненням позначуваної ним реалії.

Каламбур (< франц. *calembour* – гра слів), гра слів – стилістична і риторична фігура, яка ґрунтується на використанні багатозначності слова, випадкового збігу звучання слів для створення гумористичного, сатиричного ефекту.

Композиція (< лат. *compositio* – складання; створення) – внутрішня структура промови.

Комунікація (< лат. *communicatio* – зв'язок, повідомлення) – 1) спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації від однієї людини до іншої або кількох / багатьох інших; 2) масова комунікація – процес поширення інформації для великої аудиторії за допомогою технічних засобів.

Контекст (< лат. *contextus* – тісний зв'язок, з'єднання < *contexo* – сплітаю) – 1) фрагмент тексту, який включає аналізовану одиницю і є необхідним та достатнім для визначення її сенсу; 2) усі наявні умови, які впливають на перебіг

комунікації, формування і виявлення значення одиниць мовного коду в спілкуванні; 3) перен. у контексті – з урахуванням чого-небудь.

Кореляція (< лат. correlatio – співвідношення) – взаємна залежність, співвідносність двох або кількох мовних одиниць.

Культура мови – дотримання ustalених мовних норм усної та писемної літературної мови, свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовновиражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування.

Культура мовлення – конкретний вияв культури мови; володіння мовцем нормами усної і писемної мови, уміння використовувати виражальні засоби мовного коду в різних комунікативних умовах з урахуванням мети і змісту спілкування.

Лексе́ма (< грец. lexis – слово, мовний зворот) – слово в сукупності всіх його форм і значень, яке є одиницею мови.

Лексикогра́фія (< грец. lexicos – словесний, словниковий і grapho – пишу) – розділ мовознавства, об'єктом якого є вивчення принципів систематизації слів та фразеологічних зворотів, укладання їх у словники.

Лексиколо́гія (< грец. lexicos – словниковий і logos – слово, вчення) – розділ мовознавства, що вивчає семантичну структуру слова, системні відношення між словами, їх стилістичну диференціацію, а також словниковий склад мови (лексику).

Лексі́чне значення – конкретно-індивідуальний зміст слова, який через поняття відображає реалію дійсності.

Літо́та (< грец. litotēs – простота) – троп, вид метонімії, який полягає в підкресленому применшенні властивостей, ознак предмета, явища, дії зі стилістичною метою.

Лінгвістичний ана́ліз тексту – вивчення тексту з погляду його лінгвальних особливостей, основні аспекти аналізу перш за все зумовлені рівнями мови (фонетичний, фонологічний, лексичний, фраземний, дериваційний, граматичний тощо) та пов'язані з різними науковими завданнями; лінгвістичний аналіз має багато різновидів, зокрема дискурс-аналіз, контент-аналіз, лексико-фразеологічний, синтаксичний, стилістичний та інші.

Мета́фора (< грец. metaphora – переміщення) – троп, який полягає в перенесенні ознак з одного предмета або явища на інший на підставі подібності.

Метонімія (< грец. metōnymia – перейменування) – троп, який полягає в перенесенні назви з одного предмета або явища на інший на основі суміжності.

Мовний етикет – усталені мовні звороти, типові формули, які використовуються у певних ситуаціях спілкування і відповідають національно-культурним традиціям суспільства або окремого соціуму. В широкому розумінні М. е. – це узвичаєні правила, норми мовної поведінки людей в обставинах безпосереднього контактування.

Неологізм (< грец. neos – новий і logos – слово, вчення) – слово чи словосполучення, які називають новий предмет чи виражають нове поняття.

Однозначність / моносемія – наявність у слова тільки одного лексичного значення.

Оксіморон, оксюморон (< грец. oxymoron – дотепно-безглузде) – стилістична і риторична фігура, що полягає в поєднанні протилежних за змістом понять для вираження нового цілісного поняття, уявлення.

Омоніми (< грец. homos – однаковий + onoma – ім'я) – слова, однакові за звучанням, але різні за значенням.

Пароніми (< грец. para – біля та onoma – ім'я) – дуже подібні за формою слова і фразеологічні одиниці, які мають переважно різні значення.

Парономазія (< para – біля та onomazō – називаю) – стилістична фігура, побудована на комічному або образному зближенні співзвучних слів.

Парцеляція (< франц. parceller – ділити на дрібні частини) – поділ речень на самостійні компоненти, що посилює й увиразнює кожен відособлений компонент.

Перифраз/а (< грец. periphrasis – описовий вираз) – троп, описовий зворот, за допомогою якого передається інший зміст слова чи вислову шляхом підкреслення певної особливості, властивості, істотних у певному контексті чи ситуації.

Підтекст – латентний (прихований) зміст; внутрішній зміст висловлювання, що безпосередньо не виражається словами і створюється додатковими значеннями мовних одиниць.

Повтор – стилістична фігура, що полягає в повторенні, слів, словосполучень, фраз, тез для підкреслення деталей, основної ідеї, проблеми.

Порівняння – фігура мови, троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів для пояснення одного з них за допомогою іншого.

Предмёт – 1) будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття; річ, реалія; 2) логічне поняття, котре становить зміст думки, пізнання і т. ін.; 3) те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність; об'єкт; властивості, окремі аспекти та специфічні риси об'єкта, котрі виокремлюються науковцем для аналізу.

Професіоналізм (< лат. *professio* – заняття, фах) – слово або словосполучення, властиві мовленню певної професійної групи людей.

Публіцистичний текст – один зі стильових різновидів тексту (поряд з офіційно-діловим, науковим, художньо-белетристичним, конфесійним, розмовним) та основний вияв медіатексту, визначальною для якого є публіцистична стильова домінанта, тобто засоби публіцистичного функціонального стилю сучасної літературної мови.

Пурізм (< лат. *rigus* – чистий) – прагнення до очищення літературної мови від іншомовних запозичень, неологізмів, а також від проникнення в літературну мову лексичних чи граматичних елементів, які стоять за межами норми (розмовних, просторічних, діалектних тощо).

Риторичне звертання – стилістична фігура, висловлення, адресоване неживому предмету, абстрактному поняттю, відсутній особі, явищу природи тощо.

Риторичне запитання – стилістична фігура, яка у формі запитання передає ствердження чи заперечення; засіб відтворення діалогу з уявним співрозмовником.

Семантизація – поява у слова нового лексичного значення або кількох значень.

Семантика (< франц. *sémantique* < грец. *sēmantikos* – означальний) – 1) значення мовних одиниць – окремих слів, словосполучень, фразем, а також граматичних форм; 2) розділ науки про мову, який вивчає значення слів і висловів та зміну цих значень; семасіологія.

Синекдоха (< грец. *synekdochē* – співвіднесення) – троп, різновид метонімії, що ґрунтується на кількісному співвідношенні предметів і явищ.

Синоніми (< грец. *synonymos* – однойменний) – слова переважно однієї частини мови, різні за звучанням, але близькі або тотожні за значенням.

Синонімічний ряд / синонімічне гніздо – сукупність слів, об'єднаних синонімічними відношеннями.

Слово – найменша самостійна, вільно відтворювана у мовленні структурно-функціональна і значеннєва одиниця мови, що вказує на пізнані елементи дійсності.

Спілкування – взаємодія суб'єктів, під час якої відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками, результатами діяльності тощо.

Старослов'янїзм – слово й морфема, запозичені українською мовою зі старослов'янської.

Стиль (< лат. *stilus* < грец. *stylos* – паличка для письма) – 1) мист. ідейно і художньо зумовлена спільність художніх засобів певної епохи чи напрямку; 2) індивідуальна манера, своєрідні неповторні ідейно-художні особливості творчості митця; 3) функціональний різновид літературної мови; 4) особливості мовлення, побудова мовлення згідно з нормами синтаксису; 5) спосіб здійснення чого-небудь, що відрізняється сукупністю своєрідних прийомів.

Стиль тексту (< лат. *stilus* < грец. *stylos* – паличка для письма) – 1) різновид тексту, зумовлений превалюванням засобів одного з функціональних стилів мови (різновиду, закріпленого традицією за однією зі сфер соціального життя та частково відмінного від інших різновидів мови за всім основними параметрами – фонетикою, лексикою, морфологією тощо); можна виокремити публіцистичний, науковий, офіційно-діловий, конфесійний та інші різновиди; 2) авторська манера, див. ідіостиль.

Твір журналістський – продукт творчої діяльності журналіста з усіма властивими твору й тексту ознаками.

Твір медійний – твір, оприлюднений за допомогою медійних засобів масової комунікації (газети, журнали, радіо, телебачення, онлайн-ресурси).

Текст (< лат. *textum* – тканина, зв'язок, побудова) – лінгвальна комунікативна одиниця найвищого рівня, писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, у ближчій перспективі пов'язаних смисловими і граматичними зв'язками, а в дистантному плані об'єднаних формально й тематично (на підставі не менш як двох мікротем); характеризується зв'язністю, цілісністю, викінченістю, членованістю, просторово-часовою зумовленістю тощо.

Текст журналістський – один із різновидів тексту та основний вияв медіатексту, визначальними рисами якого є професійне журналістське авторство, домінування публіцистичних засобів, соціально значуща актуальна проблематика, орієнтація на широку аудиторію, оприлюднення в масмедіа.

Текст медійний / медіатекст – один із різновидів тексту, визначальною рисою якого є актуалізація в засобах масової комунікації (друкованих, електронних, онлайн), однією з форм вияву є журналістський публіцистичний текст.

Тема (< грец. *thema* – основа, положення) – предмет судження, зображення, дослідження, обговорення.

Термін (< лат. *Terminus* – божество меж і кордонів) – слово чи словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття з певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя тощо.

Термінологія – 1) сукупність усіх термінів певної мови; 2) розділ мовознавства, що вивчає терміни різних галузей науки, техніки, мистецтва, суспільного життя.

Троп (< грец. *tropos* – зворот) – мовний зворот, у якому слово або словосполучення вжиті в переносному значенні і служать засобом досягнення естетичного ефекту виразності в художній літературі, публіцистиці, ораторському стилі тощо.

Факт (< лат. *factum* – зроблене) – 1) дійсна, невигадана подія, явище; 2) реальність, дійсність; те, що об'єктивно існує.

Фігура мови – мовностилістичний зворот, що полягає в особливій синтаксичній організації висловлення для досягнення певного виражально-зображального ефекту.

Фразеологія (< грец. *phrasis* – *phrásaōs* – вираз, зворот і *logos* – слово, вчення) – 1) сукупність фразеологічних одиниць певної мови; 2) розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови в його синхронії й діахронії.

Література

1. Ганич Д.І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985.
2. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.
3. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Довіра, 2000.
4. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський (співголова), О.О. Тараненко (співголова), М.П. Зяблюк та ін. [3-тє вид., зі змінами і доп.] Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004.
5. Шаповалова Г., Шебештян Я. Гостримо перо. Основи журналістикознавчих розвідок. Ужгород: Карпати, 2012.
6. Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Теоретико-практичні питання текстознавства. Ужгород: Гражда, 2016.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна література

1. Галас А. М., Сабадош І. В. Синтаксис словосполучення і простого речення сучасної української мови: Практикум. 2-е видання, змінене і доповнене. Ужгород, 2023.
2. Мариненко І.О. Синтаксис української мови (з правилами пунктуації): навчальний посібник. Київ, 2021.
3. Межов О. Г. Синтаксис української мови: навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я, 2021. 268 с.
4. Шаповалова Г. Медіалінгвістика (Синтаксис простого речення): методичні розробки до проведення лабораторних занять (для студентів спеціальності 061 Журналістика). Ужгород, 2024.
5. Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу. Ужгород, 2024.
6. Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика. Ужгород, 2024.
7. Шевченко Л., Сизонов Д. Теорія медіалінгвістики: підручник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2021.

Допоміжна література

1. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. К.: КММ, 2019.
2. Гуйванюк Н.В., Кардащук О.В., Кульбабська О.В. Українська мова. Схеми, таблиці, тести: навчальний посібник. Львів: Світ, 2005.
3. Дудик П. С., Литовченко В. М. Сучасна українська мова: Завдання і вправи: навч. посіб. К.: Академія, 2007.
4. Лексика українських масмедіа: мнографія / за ред. М. Навальної. Переяслав-Хмельницький: Видавництво КСВ, 2019.
5. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма. Львів: Львівська політехніка, 2023. 440 с.
6. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. Київ: Наукова думка, 1993.
7. Пономарів О. Д. Культура слова. Мовностилістичні поради: навч. посіб. К.: Либідь, 2011.
8. Радевич-Винницький Я., Іванишин В. Мова і нація: Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. Львів: Видавництво «Апріорі», 2012.
9. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю. А., 2011.
10. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. К., 2005.

11. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013. 340 с.
12. Сучасна українська літературна мова / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
13. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
14. Сучасна українська мова. К.: Академія, 2006.
15. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
16. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. К.: Знання, 2007.
17. Шаповалова Г. В. Динамічні процеси в сучасному медіатексті: аспекти і перспективи вивчення. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Зб. наук. праць (Ужгородський державний університет Міносвіти України). Ужгород, 2005. Вип. 9: Українська література в загальноєвропейському контексті. С. 439–444.
18. Шаповалова Г. В. Експресивні словосполучення як інструмент образного мислення журналіста. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологічна. Ужгород, 2003. Вип. 8. С. 128–133.
19. Шаповалова Г. В. Лексико-стилістичні та фразеологічні засоби інтелектуалізації журналістського мовлення. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Вип. 2 (40) 2018. Ужгород: Говерла, 2018. С. 42–46.
20. Шаповалова Г. В. Мова сучасних українських мас-медіа: навч.-методич. посіб. Ужгород, 2008.
21. Шаповалова Г. В. Неологізми в мові сучасних мас-медіа: навч.-методич. посіб. Ужгород, 2008.
22. Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Український медіатекст як невід’ємна частина сучасного публіцистичного мовлення. *Мова. Суспільство. Журналістика*: Збірник матеріалів і тез XXIV міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування й розвитку української мови «Мова. Суспільство. журналістика» (Київ, 2 листопада 2018). К., 2018. С. 63–65.
23. Шаповалова Г., Шебештян Я., Путрашик В. Засади лінгвістичного аналізу медіатексту. *Communications and Communicative Technologies*. 2023. Вип. 23. С. 41–46.
24. Шебештян Я. М., Шаповалова Г. В. Несиметричність термінів «мова ворожнечі» і «hate speech» як проблема української медіатеорії. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Філологія. Ужгород, 2019. № 1 (41). С. 181–184.
25. Шебештян Я., Шаповалова Г. Відображення місцевого колориту в сучасних закарпатських медіа. *Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти*

комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття : монографія. / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 470–496.

26. Ющук І. П. Українська мова. К.: Либідь, 2005.

27. Яцимірська М. Термінологічно-понятійний мінімум студента-журналіста. Львів: ПАІС, 2008.

Довідкова література

1. Бибик С. П., Сjuta Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001.
3. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наукова думка, 2004.
4. Грінченко Б. Словарь української мови: у 4 т. К., 1996-1997.
5. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Вища школа, 2005.
6. Етимологічний словник української мови: у 7 т. К.: Наукова думка, 1982-2012. Т. 1-6.
7. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник
8. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних синонімів української мови. К.: Довіра, 2004.
 - а. лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001.
9. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов; за ред. Л. І. Шевченко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014.
10. Новий словник епітетів української мови / С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, С. П. Бибик; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Грамота, 2012.
11. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови. К.: Довіра, 2006.
12. Словник античної міфології / 2-е вид. Укладачі: І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. Київ: Наукова думка, 1989.
13. Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. К.: Довіра, 1998.
14. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: ВАТ «Закарпаття», 2007.
15. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Рідна мова, 2000.
16. Словник мови Шевченка: у 2 т. К., 1964.
17. Словник синонімів української мови: у 2 т. К.: Наукова думка, 1999–2000.
18. Словник української мови: в 11 т. К., 1970-1980.
19. Словник української мови: у 20 т. К., 2010–2024. Т. 1–15.
20. Словник фразеологізмів української мови. К.: Наукова думка, 2003.

21. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. К.: Знання, 2006.
22. Сюсько М. І., Шебештян Я. М. Словник невідмінюваних в українській мові іменників. Ужгород: Гражда, 2017.
23. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. [3-тє вид., зі змінами і доп.] К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007.
24. Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ). К.: Ірина, 1999.
25. Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. Львів: ПАІС, 2005.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Електронна бібліотека Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка
<http://journalib.univ.kiev.ua/>
2. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету
<https://www.lib.uzhnu.edu.ua/>
4. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника:
<https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/golovna2/>
5. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua>
6. Сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ»
<https://moodle.uzhnu.edu.ua/>
7. Словник української мови: в 11-ти томах <https://sum.in.ua/>
8. Словник української мови: у 20-ти томах
<https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>
9. Словники України on-line: український лінгвістичний портал.
<https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

ДАДАТКИ

Додаток 1.

Схема лексико-фразеологічного аналізу медіатексту

1. Встановити відповідність застосованих лексико-фразеологічних засобів літературній нормі.
2. З'ясувати наявність і співвідношення в тексті літературних та позалітературних елементів. За наявності ненормативних засобів визначити авторську мотивацію, доцільність застосування у зв'язку з темою.
3. Виявити одиниці спеціального вжитку, кваліфікувати їх за групою, обґрунтувати необхідність застосування.
4. Визначити кількість і склад, пояснити вживання пасивних одиниць.
5. Встановити запозичені елементи, виокремити сучасні запозичення, пояснити їхнє значення й походження.
6. Виявити й проаналізувати лексико-фразеологічні явища, репрезентовані в тексті (переосмислення; авторська трансформація змісту і форми, синонімія, антонімія, паронімія тощо).
7. Зробити висновок про доречність / недоречність застосованих засобів.
8. Пояснити лексико-фразеологічні недоліки тексту, запропонувати правильні, більш вдалі варіанти.

*Джерело: Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Теоретико-практичні питання текстознавства. Ужгород: Гражда, 2016, с. 75.

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного
факультету

Юрій БІДЗІЛЯ

« _____ » _____ 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕДІАЛІНГВІСТИКА

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	06 Журналістика
Спеціальність	061 Журналістика
Освітня програма	Журналістика
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «**Медіалінгвістика**» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) для здобувачів вищої освіти галузі знань **06 Журналістика** спеціальності **061 Журналістика** освітньої програми «**Журналістика**».

Розробник: *Шаповалова Галина Валентинівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри журналістики**

Протокол № 12 від 27 червня 2024 року

Завідувач кафедри _____ Євген СОЛОМІН

Схвалено науково-методичною комісією **філологічного факультету**.

Протокол № 9 від 28 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії _____ Галина ШКУРКО

© Шаповалова Г.В., 2024

рік

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024 рік

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150	1-й	1-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	1-й	1-й
	Лекції:	
	36 год.	8 год.
	Практичні (семінарські):	
	-	-
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	38 год.	10 год.
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	74 год.	132 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Медіалінгвістика» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) – поглибити знання здобувачів про лексико-фразеологічний рівень, основні закономірності формування словникового фонду сучасної української мови; докладно розглянути лексичні ресурси мови з погляду їх походження, сфер функціонування, активності вжитку тощо; схарактеризувати фразеологічне багатство мови, особливості української лексикографії; з'ясувати специфіку використання лексико-фразеологічних ресурсів у сучасному українському медіамовленні, удосконалити мовну компетентність здобувачів, розвинути в них навички застосування лексико-фразеологічних засобів у журналістській діяльності.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі соціальних комунікацій, що передбачає застосування положень і методів соціальнокомунікаційних та інших наук і характеризується невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК02. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.

ЗК08. Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність спілкуватися державною мовою.

Спеціальні компетентності:

СК01. Здатність застосовувати знання зі сфери соціальних комунікацій у своїй професійній діяльності.

СК02. Здатність формувати інформаційний контент.

СК03. Здатність створювати медіапродукт.

СК13. Здатність застосовувати комп'ютерні технології для пошуку, дослідження й отримання додаткової інформації, а також для поширення власного інформаційного продукту.

СК14. Здатність критично оцінювати свій та чужий інформаційний продукт, інформаційну діяльність загалом.

СК16. Здатність спілкуватися, співпрацювати зі спеціалістами інших сфер, представниками різних професійних груп, експертами з різноманітних галузей знань тощо з метою виконання журналістських завдань.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумов вивчення навчальної дисципліни «Медіалінгвістика» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) немає.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми вивчення дисципліни «Медіалінгвістика» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПР):

Програмні результати навчання	Шифр ПР
Застосовувати знання зі сфери предметної спеціалізації для створення інформаційного продукту чи для проведення інформаційної акції.	ПР02
Оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами.	ПР03

Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою.	ПР11
Генерувати інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.	ПР14
Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення.	ПР15

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Медіалінгвістика» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія):

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПР
Здобувач вищої освіти ефективно застосовує знання лексико-фраземного рівня мови в журналістській діяльності, створює інформаційний медіапродукт, зокрема медіатексти усної та письмової форм реалізації, аналізує їх з погляду доречності й правильності застосованих лексичних та фраземних засобів.	ПР02
Уміє аналізувати й критично оцінювати свій та чужий аудіовізуальний, друкований, мультимедійний журналістський продукт, створений індивідуально або колективно.	ПР 03
Вільно володіє українською літературною мовою, зокрема її лексичними й фраземними ресурсами, ефективно їх використовує в усіх видах журналістської діяльності та професійного (усного й письмового) спілкування.	ПР11
Професійно створює інформаційний контент за заданою темою з використанням доступних, а також обов'язкових джерел інформації.	ПР14
Має навички створення журналістського продукту для друкованих, аудіовізуальних, онлайн-медіа відповідно до теми, комунікативної мети, жанрової належності, аудиторного спрямування тощо.	ПР15

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни «Медіалінгвістика» (Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) є: іспит, модульна контрольна, поточне оцінювання на заняттях, яке включає усну чи письмову відповідь, творчі журналістські завдання на вироблення навичок ефективного застосування лексико-фраземних ресурсів української мови у журналістській практиці, презентації, тестування, участь у дискусіях.

У процесі вивчення дисципліни використовуються такі методи: 1) *традиційні*: вербальні (лекція, пояснення, бесіда, навчальна дискусія), візуальні (ілюстрування, демонстрування, метод самостійного спостереження студента), практичні (практичні роботи), загальнонаукові (аналітико-синтетичний метод, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення); 2) *інтерактивні методи* (групові проєкти, дискусії).

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усна або письмова, що включає: усне опитування, практичні творчі роботи, презентації, онлайн-тестування, участь у дискусіях.

Форма модульного контролю: тестові завдання на освітній платформі Moodle <https://moodle.uzhnu.edu.ua>

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит, оцінка за який може бути підсумковим рейтинговим балом студента за навчання упродовж семестру, що включає бали за роботу на лабораторних заняттях, виконання творчих завдань і за модульні контрольні роботи. Сума балів за всі види робіт визначається в межах 100 балів.

Оцінювання здобувачів вищої освіти також передбачає врахування результатів неформальної освіти згідно з Положенням про порядок визнання в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» результатів навчання, здобутих у неформальній освіті» (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22966>).

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	30	100
5	10	5	10	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T9	T10	T11	T12	T13	T14	40	100
10	10	10	10	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Лабораторні заняття	12	60	7	50
Презентація	1	10	1	10
Модульний контроль	1	30	1	40
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульного контролю

Максимальна оцінка – 30/40 балів за тести різного рівня складності.

Тестування здійснюється на сайті електронного навчання УжНУ: <https://moodle.uzhnu.edu.ua>

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумкове оцінювання здійснюється на основі двох модульних контролів та інших видів робіт, передбачених робочою програмою.

Якщо здобувач у підсумку набрав 60 і більше балів, то іспит може бути виставлений за результатами поточного оцінювання та модульного контролю. Якщо ж він бажає поліпшити свою оцінку, то складає іспит за всією програмою навчальної дисципліни.

Оцінку «відмінно» (90–100, А) заслуговує здобувач, котрий всебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну й ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку «добре» (82–89, В) заслуговує здобувач, котрий повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «добре» (74–81, С) заслуговує здобувач, котрий у загальному роботу виконав, але відповідає на заліку з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «задовільно» (64–73, D) заслуговує здобувач, котрий знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60–63, E) заслуговує здобувач, котрий володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінку «незадовільно» (35–59, FX) виставляється здобувачеві, котрий виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (0-34, F) виставляється здобувачеві, котрий володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90–100
B	Добре		82–89
C	Добре		74–81

D	Задовільно		64–73
E	Задовільно		60–63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35–59
F	Незадовільно		0–34

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Вступ. Мови світу. Походження і періодизація сучасної української літературної мови.

Природа і сутність мови. Мова і суспільство. Мови світу. Функції мови масмедіа. Взаємозв'язок понять «загальнонародна», «літературна», «державна» мова. Мова і мислення, мова і мовлення. Виникнення і періодизація української мови. Проблема двомовності в Україні. Українська мова у світі.

Тема 2. Лексикологія як лінгвістична дисципліна. Слово в лексичній системі сучасної української літературної мови.

Предмет лексикології. Розділи лексикології та її зв'язок з іншими науками про мову. Слово як одиниця лексикології. Дефініції слова. Взаємозв'язок понять «слово», «лексема», «словоформа». Значення слова. Однозначні й багатозначні слова. Типи переносного вживання слів в українській мові.

Тема 3. Системні зв'язки лексичних одиниць та їх актуалізація в медіатексті.

Гіпонімічні й партитивні відношення лексем. Синонімічні відношення між словами. Синоніми сучасної української мови, їх класифікація. Синонімічний ряд, синонімічне гніздо. Перифрази й евфемізми як складові синонімічного ряду. Функції синонімів у медіамовленні. Антонімічні відношення лексичних одиниць. Антоніми сучасної української мови, їх типи й уживання в журналістському тексті. Антитеза. Омоніми та їх види. Пароніми в сучасній українській літературній мові.

Тема 4. Походження лексики української мови, особливості вживання слів різної етимології в журналістському мовленні.

Основні семантичні групи слів успадкованої лексики. Лексика доби формування й розвитку української нації. Старослов'янська мова та її зв'язок з українською. Основні ознаки та функції старослов'янських слів у медіатексті. Слова іншомовного походження у складі української лексики: запозичення із неслов'янських мов; запозичення зі слов'янських мов. Шляхи проникнення іншомовної лексики в українську мову. Інтернаціоналізми, їх основні ознаки. Варваризми та екзотизми у складі української лексики. Пуристичні тенденції в розвитку української мови. Особливості використання слів іншомовного походження в медіамовленні.

Тема 5. Лексика української мови з погляду сфер функціонування, її репрезентація в медіа.

Загальноновживана лексика, її склад. Спеціальна лексика української мови: терміни і професіоналізми; діалектизми; жаргонізми. Особливості вживання спеціальної лексики в медіамовленні.

Тема 6. Активна і пасивна лексика української мови: специфіка вживання в журналістському тексті.

Активна лексика, її ознаки та склад. Пасивна лексика української мови: неологізми (типи й причини появи); застарілі слова: історизми й архаїзми. Специфіка вживання пасивної лексики в медіатексті.

Тема 7. Стилістична диференціація лексики української мови: вияв у медіамовленні.

Загальна характеристика функціональних стилів сучасної української мови. Міжстильова лексика. Стилістично забарвлені лексичні одиниці в медіаторчості.

Тема 8. Основні тенденції слововживання в сучасних українських медіа.

Оновлення медіасловника неологізмами переважно іншомовного походження. Актуалізація у журналістських текстах потужного шару лексики, що була обмежена сферою вживання. Використання термінів різних галузей знань. Збільшення частки жаргонної й просторічної лексики. Переносне вживання слів, переосмислення їхніх значень.

Модуль 2

Тема 9. Українська фраземіка. Основні концепції фразем.

Предмет фраземіки. Головні типологічні ознаки фразем. Основні концепції фразеологічних одиниць. Джерела сталих зворотів мови. Мовні кліше і мовні штампи.

Тема 10. Системні зв'язки у сфері фраземіки.

Полісемія фразеологічних одиниць. Омонімія фразем. Синонімічні зв'язки у фраземіці. Антонімія сталих зворотів. Вияв системних зв'язків фразеологічних одиниць у медіа.

Тема 11. Трансформація сталих зворотів у медіамовленні. Функції фразем у журналістському тексті.

Типові види модифікації фразеологічних одиниць та їх роль у журналістському мовленні.

Тема 12. Українська лексикографія.

Лексикографія як розділ мовознавства. Предмет лексикографії та її зв'язок з іншими науками про мову. Основні типи лексикографічних праць.

Тема 13. З історії українського словництва.

Розвиток лексикографії в Україні. Староукраїнські словники. Лексикографічні праці XVII – XVIII ст. Українські словники XIX ст. Розвиток лексикографії в радянський період.

Тема 14. Сучасна українська лексикографія. Роль словниково-довідкових видань у роботі журналіста.

Розвиток словництва в незалежній Україні. Значення лексикографічних праць у медійній практиці.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Форма навчання:				
	усього	у тому числі			
	Лекції	Практичні семінарські	Лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
<i>Модуль 1</i>					
Тема 1. Вступ. Мови світу. Походження і періодизація сучасної української літературної мови.	10	2/2		2	6/10
Тема 2. Лексикологія як лінгвістична дисципліна. Слово в лексичній системі сучасної української мови.	16	4/2		4/2	8/12

Тема 3. Системні зв'язки лексичних одиниць та їх актуалізація в медіатексті.	16	4		4		8/10
Тема 4. Походження лексики української мови, особливості вживання слів різної етимології в журналістському мовленні.	16	4		4/2		8/12
Тема 5. Лексика української мови з погляду сфер функціонування, її репрезентація в медіа.	12	2		4		6/10
Тема 6. Активна і пасивна лексика української мови: специфіка вживання в журналістському тексті.	8	2		2		4/8
Тема 7. Стилiстична диференція лексики української мови: вияв у медіамовленні.	8	2		2		4/8
Тема 8. Основні тенденції слововживання в сучасних українських медіа.	8	2/2		2		4/8
Разом за модулем 1.	94	22/6		24/4		48/78
<i>Модуль 2</i>						
Тема 9. Українська фраземіка. Основні концепції фразем.	12	4/2		2/2		6/12
Тема 10. Системні зв'язки у сфері фраземіки.	8	2		2		4/6
Тема 11. Трансформація сталих зворотів мови у медіамовленні. Функції фразеологічних одиниць у журналістському тексті.	12	2		4/2		6/12
Тема 12. Українська лексикографія.	8	2		2		4/8

Тема 13. З історії українського словництва.	8	2		2		4/8
Тема 14. Сучасна українська лексикографія. Роль словниково-довідкових видань у роботі журналіста.	10	2		2/2		4/8
Разом за модулем 2.	56	14/2		14/6		28/54
Разом	150	36/8		36/10		64/132

6.3. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Вступ. Мови світу. Походження і періодизація сучасної української літературної мови.	2	
2.	Лексикологія як лінгвістична дисципліна. Слово в лексичній системі сучасної української мови.	4	2
3.	Системні зв'язки лексичних одиниць та їх актуалізація в медіатексті.	4	
4.	Походження лексики української мови, особливості вживання слів різної етимології в журналістському мовленні.	4	2
5.	Лексика української мови з погляду сфер функціонування, її репрезентація в медіа.	4	
6.	Активна і пасивна лексика української мови: специфіка вживання в журналістському тексті.	2	
7.	Стилістична диференціація лексики української мови: вияв у медіамовленні.	2	
8.	Основні тенденції слововживання в сучасних українських медіа.	2	
9.	Українська фраземіка. Основні концепції фразем.	2	2
10.	Системні зв'язки у сфері фраземіки.	2	
11.	Трансформація сталих зворотів мови у медіамовленні. Функції фразеологічних одиниць у журналістському тексті.	4	
12.	Українська лексикографія.	2	
13.	З історії українського словництва.	2	
14.	Сучасна українська лексикографія. Роль словниково-довідкових видань у роботі журналіста.	2	2
	Разом	38	10

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Опрацювати генеалогічну класифікацію мов світу, зокрема індоєвропейську мовну сім'ю; основні теорії походження сучасної української літературної мови. Подивитися науково-популярне відео «Що таке українська мова?» на https://ukrainer.net/mova/ .	6	10

2.	Глибше опанувати слово як одиницю мовної системи: типи значень слова; однозначні й багатозначні лексеми; типові способи переносного вживання слів у медіатексті. Законспектувати статтю «Слово» з енциклопедії «Українська мова» http://litopys.org.ua/	8	12
3.	Продемонструвати на конкретних прикладах уживання синонімів, антонімів, омонімів, паронімів у журналістському мовленні, з'ясувати їхню роль.	8	10
4.	Розглянути основні семантичні групи слів індоєвропейського, праслов'янського, східнослов'янського походження в українській мові; лексика доби формування української нації. Законспектувати розділ «Уживання та правопис новітніх запозичень» з К. Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» (К.: КММ, 2019, с. 134-145). Проаналізувати походження новітніх запозичень в українському журналістському мовленні.	8	12
5.	Докладно опрацювати особливості вживання спеціальної лексики (термінів, професіоналізмів, жаргонізмів, діалектизмів) у медіа, навести конкретні приклади використання спеціальних одиниць в українських часописах.	6	10
6.	Простежити склад і функціонування хронологічно маркованих одиниць у медіатексті. Зробити конспект розділу «Основні тематичні групи неологізмів у сучасній українській мові» навчального посібника Стишова О. «Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія» (Біла Церква: Авторитет, 2019, с. 44-58) https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28117/	4	8
7.	Грунтовно розглянути роль і місце стилістично забарвленої лексики в медіамовленні. Знайти приклади стилістичної контамінації в сучасних онлайн-виданнях.	4	8
8.	Опрацювати лексичну специфіку сучасних медіатекстів. Дібрати й покласифікувати типові помилки слововживання в журналістському мовленні.	6	8
9.	З'ясувати особливості формування фраземіки сучасної української літературної мови. Визначити основні шляхи формування українських фразеологізмів, запропонувати ілюстрації до кожного з цих шляхів. Проаналізувати журналістський текст одного з авторів (напр., Юрія Макарова, Онуха, Тараса Лютого), знайти приклади використання фразеологізмів, установити їх вид і функції.	6	12
10.	Підготувати наукове повідомлення про специфіку вживання фразеологічних синонімів, антонімів, омонімів, паронімів у медіатексті.	4	6
11.	Простежити типові вияви та роль трансформації фразем у журналістському мовленні. Опрацювати наукову статтю Фіголь Н., Файчук Т. Модифіковані фраземи в заголовках сучасних медіа. Scientific Notes of the Institute of Journalism. Vol. 1(76), 2020, p. 147-156 http://surl.li/svjbaj	6	12
12.	Опрацювати навчальний матеріал про види енциклопедичних та лінгвістичних словників в українській лексикографії.	4	8
13.	Розглянути основні етапи формування й розвитку українського словництва. Законспектувати статтю «Лексикографія» з енциклопедії «Українська мова» http://litopys.org.ua/ .	4	8
14.	Підготувати есе про словниково-довідкові видання, необхідні в роботі журналіста.	4	8
	Разом	76	102

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Обладнання: персональний комп'ютер / ноутбук / смартфон, проєктор. Сервіси Google (Gmail, Meet, Chat, Presentation), сайт електронного навчання УжНУ
<https://moodle.uzhnu.edu.ua/>.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бодик О., Рудакова Т. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. К.: Центр учбової літератури, 2021.
2. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква: Авторитет, 2019.
3. Шаповалова Г. Медіалінгвістика (Лексикологія. Лексикографія. Фразеологія): методичні розробки до проведення лабораторних занять (для студентів спеціальності 061 Журналістика). Ужгород, 2024.
4. Шаповалова Г., Шебештян Я. Лінгвістичний аналіз тексту у вивченні дисциплін медіалінгвістичного циклу. Ужгород, 2024.
5. Шебештян Я., Шаповалова Г. Медіатекст: природа, компоненти, стилістика. Ужгород, 2024.
6. Шевченко Л., Сизонов Д. Теорія медіалінгвістики: підручник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2021.

Допоміжна література

7. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. К.: КММ, 2019.
8. Гуйванюк Н.В., Кардашук О.В., Кульбабська О.В. Українська мова. Схеми, таблиці, тести: навчальний посібник. Львів: Світ, 2005.
9. Дудик П. С., Литовченко В. М. Сучасна українська мова: Завдання і вправи: навч. посіб. К.: Академія, 2007.
10. Лексика українських масмедіа: монографія / за ред. М. Навальної. Переяслав-Хмельницький: Видавництво КСВ, 2019.
11. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма. Львів: Львівська політехніка, 2023. 440 с.
12. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. Київ: Наукова думка, 1993.
13. Пономарів О. Д. Культура слова. Мовностилістичні поради: навч. посіб. К.: Либідь, 2011.
14. Радевич-Винницький Я., Іванишин В. Мова і нація: Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. Львів: Видавництво «Апріорі», 2012.
15. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю. А., 2011.
16. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціально диференціація української мови. К., 2005.
17. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013. 340 с.
18. Сучасна українська літературна мова / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2005.
19. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. [3-є вид., перероб. і допов.]. К.: Вища школа, 2002.
20. Сучасна українська мова. К.: Академія, 2006.

21. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К.: ВЦ «Академія», 2006. (Альма-матер).
22. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. К.: Знання, 2007.
23. Шаповалова Г. В. Динамічні процеси в сучасному медіатексті: аспекти і перспективи вивчення. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Зб. наук. праць (Ужгородський державний університет Міносвіти України). Ужгород, 2005. Вип. 9: Українська література в загальноєвропейському контексті. С. 439–444.
24. Шаповалова Г. В. Експресивні словосполучення як інструмент образного мислення журналіста. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологічна. Ужгород, 2003. Вип. 8. С. 128-133.
25. Шаповалова Г. В. Лексико-стилістичні та фразеологічні засоби інтелектуалізації журналістського мовлення. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Вип. 2 (40) 2018. Ужгород: Говерла, 2018. С. 42–46.
26. Шаповалова Г. В. Мова сучасних українських мас-медіа: навч.-методич. посіб. Ужгород, 2008.
27. Шаповалова Г. В. Неологізми в мові сучасних мас-медіа: навч.-методич. посіб. Ужгород, 2008.
28. Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Український медіатекст як невід’ємна частина сучасного публіцистичного мовлення. Мова. Суспільство. Журналістика: Збірник матеріалів і тез XXIV міжнародної науково-практичної конференції з проблем функціонування й розвитку української мови «Мова. Суспільство. журналістика» (Київ, 2 листопада 2018). К., 2018. С. 63–65.
29. Шаповалова Г., Шебештян Я., Путрашик В. Засади лінгвістичного аналізу медіатексту. *Communications and Communicative Technologies*. 2023. Вип. 23. С. 41–46.
30. Шебештян Я. М., Шаповалова Г. В. Несиметричність термінів «мова ворожнечі» і «hate speech» як проблема української медіатеорії. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер.: Філологія. Ужгород, 2019. № 1 (41). С. 181–184.
31. Шебештян Я., Шаповалова Г. Відображення місцевого колориту в сучасних закарпатських медіа. *Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття*: монографія / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 470–496.
32. Ющук І.П. Українська мова. К.: Либідь, 2005.
33. Яцимірська М. Термінологічно-понятійний мінімум студента-журналіста. Львів: ПАІС, 2008.

Довідкова література

34. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006.
35. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001.
36. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наукова думка, 2004.
37. Грінченко Б. Словарь української мови: у 4 т. К., 1996-1997.
38. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Вища школа, 2005.
39. Етимологічний словник української мови: у 7 т. К.: Наукова думка, 1982-2012. Т. 1-6.
40. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник
41. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних синонімів української мови. К.: Довіра, 2004.
42. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов; за ред. Л. І. Шевченко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014.

43. Новий словник епітетів української мови / С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, С. П. Бирик; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Грамота, 2012.
44. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови. К.: Довіра, 2006.
45. Словник античної міфології / 2-е вид. Укладачі: І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. Київ: Наукова думка, 1989.
46. Словник епітетів української мови / С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. К.: Довіра, 1998.
47. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: ВАТ «Закарпаття», 2007.
48. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Рідна мова, 2000.
49. Словник мови Шевченка: у 2 т. К., 1964.
50. Словник синонімів української мови: у 2 т. К.: Наукова думка, 1999–2000.
51. Словник української мови: в 11 т. К., 1970-1980.
52. Словник української мови: у 20 т. К., 2010–2024. Т. 1–15.
53. Словник фразеологізмів української мови. К.: Наукова думка, 2003.
54. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. К.: Знання, 2006.
55. Сюсько М. І., Шебештян Я. М. Словник невідмінюваних в українській мові іменників. Ужгород: Гражда, 2017.
56. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. [3-тє вид., зі змінами і доп.]. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007.
57. Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ). К.: Ірина, 1999.
58. Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. Львів: ПАІС, 2005.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

59. Електронна бібліотека Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://journlib.univ.kiev.ua/>
60. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
61. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету <https://www.lib.uzhnu.edu.ua/>
62. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/golovna2/>
63. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua>
64. Сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ» <https://moodle.uzhnu.edu.ua/>
65. Словник української мови: в 11-ти томах <https://sum.in.ua/>
66. Словник української мови: у 20-ти томах <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>
67. Словники України on-line: український лінгвістичний портал. <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>